

הלבבות תשעה באב סימן תקנא

כד באר הגולה

(ד) ואבי הבן לובשין בגדי־שבת (מנהגים), אכל בלאו הכי אסור. אפלו בשבת של 'חזון' (ה) אין מחליפין ללבש בגדי־שבת, (ו) כי אם (ז) [הכתנת לבד (מרכי היל"ט והגיא"פ דתענית ואגודה ורוקח). אכל פורשין (ה) פרקת של שבת, אם לא שארע תשעה באב בשבת ונדחה, שזו אין פורשין פרקת של שבת. ומי שיש לו נשואין בשבת 'נחמו', (ח) מותר ללבש (י) (ט) בגדי־שבת (י) בשבת של 'חזון' (מהר"ל): **ב *מראש־חדש עד התענית (יא) *ממעטים במשא ומתן (יב) יובבנן של (י) שמחה, בגון בית־חנתות לבנו *או בנך של ציור וכיוצא, ובנטיעה של שמחה, יגון אבונגני של מלכים שנוטעים**

שערי תשובה

אפסיי שהיא משמשת שמה יש להם למנע מלשמע בקול שרים (שורות). ועין ביריד סוף סימן שצא לענין צפרנים לטבילה בטי"ו ושי"ח שם ונה"כ שם. ומי שהגא"ה שהפגנים והפוזיציה התינוק אינו בכלל זה, ה"ה ומישי שער בצלי־כבודים שמושטין התינוק מזה לזה וגם אותן הפגנים על כפא של אליהו ד"ל וכן הפגנים על ברקיו של הסנדק, או הפוזיציה התינוק בעת אמירת אשר קדש ידיו כו', וקצת היה נראה להקל להחיות על ברק הסנדק לפי שבגלי הסנדק דומין למכות (ומי שבידו סימן רסה דהוי במקטיר קטרת, עין בתשובת נ"ב סימן כו בשבת לישב דלא תקשי על מי שהמרי"ל שאין לזמן לסנדק א' שני בני משעם זה, ולקח יש קפידא על הסנדק, ולא על המוהל, שאם נגלי הסנדק הם במקום הקטרת א"כ המוהל הוא במקטיר הקטרת כו', ע"ש. ולכאורה קשה אהא גופא דסנדק שדומה למכות, מהיכא מימי לומר שלא ישנה בו לפי שפעולתו, דלא אשכחן הכי אלא גבי מקטיר חליף לה מכותיב ישימו קטורה וימל מקום יש סוף לה ממש ביקא דף מג ר"י אומר לא היה פוסל המחתה כו', ס"ד כיון דלא שכיחא ומשכא נזקל לה פוסל כפי' ע"ש, אלא דף המחתה שנוהגין עליה הקטרת משכא ג"כ כמו תומן הקטרת, אכל לא ראיתי נוהגין כן. ופ"ק בנדה נוהגין ג"כ נוהגים להקל וללבש בגדי־שבת הם תשי"ח, ובמקרה שנוהגין להקל גם שער קרובים אשר דרשם אם היה בימים אחרים ללבש בגדי־שבת הם לובשים גם עתה, וצ"ע בזה, ונראה ששער הוא לאכילתם ותיילתם בשאין מתקדשים בשמחתם הקרובים האלה בלבשת לבנים, ולשאר קרובים יש להחמיר. ועין מה"כ בשם זנ"ע אמת בפעל־ברית אסור ללבש בגדים חדשים בשבוע זה, ונשים הנושאות את התינוק לבהכ"נ של אנשים (שקורין קרואטע־שאפט) לובשין ג"כ בגדי־שבת כיון שאין להם מצוה אחרת במצות מילה רק זו לבד, ועין בפ"מ: [7] הכתנת. עכ"ל. ועין במג"א שאפלו השליל של שבת אין מחליפין, ועין מי שבידו סימן ששים בשם אבי הגאון ובתשובות תולדות לתרד"ב סימן תרצו, ובמדינתו נהגו כפי' ע"ש ואין לשנות, ומנגלים ופוקקאות של שבת אם אינם חדשות מותר, עין פ"מ: [1] בגדי־עבה"ט. ועין אברהם בשם אבי הגאון מרובה בזה. ועין בנזקקתן סימן לח ובנדר"ב תולדות סימן דומה להקל המנהג שנהגו בקצת מקומות לומר איה קנה פתוח

באר היטב

מ"ש הבאר־הגולה ע"ז: (ד) הכתנת. ומותר אפלו חל ט"ב בשבת, לבוש. והמחמיר שלא להחליפו מנהג שטות הוא, שאינו לבוש רק מפני הנהגה, מ"א. וא"י כתב דב"ט תנאי וישל כתבו דאסור מפני שהוא דבר של צנעה, ולכן אין למחות באשכנזים הנוהגים אסור: (ה) פרקת. וה"ה מפות ומכסאות, מהרי"ל: (ו) בגדי. אכל בגדים חדשים אסור, מ"כ. מהרי"ל עשה שפינה־ל"ל לבנו ולבש קט"א של שבת לכבוד בנו החתן: (ז) שמחה. קאי גם אפשי־ומתן בגון צרכי חפה. אכל שער משא־ומתן שרי דנרבו, ב"י. ב"ח. וכן מהרי"ל: הפוסקים לא יאשו בלי־כסף לטכסר בעיר, דשמחה היא לראים. ובמקום שנהגו אסור בכל משא־ומתן צריך הסתרה, ע"י ב"י סימן ירד, אכל במקום שנהגו למעט בכל משא־ומתן לא מהני הסתרה כיון דיש פוסקים דס"ל הכי, כבר קבלו אבותיהם בנדת ההוא, ובסימן

באר הלכה

* מראש־חדש עד התענית וכו'. ואפשר דיש להחמיר ב"י בתמח וצ"ע בטבת כמו מראש־חדש עד התענית⁽²²⁾ [אליה רבה ופרי מגדים]: * **ממעטים במשא ומתן וכו'.** עין במשנה ברורה דלהרבה פוסקים הפנהו, דלא יעסק אלא בדי פונקטיו. ועין בפרי־מגדים שבת דישבדל שפרנסתו בלי־זמר אצל עבד"מ בבית המשתה, ונראה דהוי פונקטיו שרי⁽²³⁾, עין שם. ועין בנדר־הימים דמשמע מנה דאינו מתייר הפרי־מגדים אלא מ"י בתמח עד ראש־חדש: * **או בנך של ציור וכיוצא.** הינו אפלו אם ירצה לשייר אהא על אהא, דאי לא הכי לעולם אסור לדעת השור, דלדקמן בסימן ע"ח. ולתקומם⁽²⁴⁾ דסביא דלא אפלו על־ידי שייר אהא על אהא אסור לעולם לבנות בנך של ציור וכיוצא, כמבאר שם בבית־יוסף, צריך לומר דהא מראש־חדש אב ולהלן אסור

משנה ברורה

התינוק [שקורין קרואטע־ר] אינו בכלל זה⁽²⁵⁾, ומכל מקום האשה המכנסת התינוק נוהגת ללבש בגדי־שבת⁽²⁶⁾, שזה עקר מצותה: (ד) **ואבי הבן.** [ואמ"ל: (ה) **אין מחליפין.** ואפלו השליטין. ולענין גלות (ד) אם מותר לבעל־ברית וכי האי גונא, עין בשערי־תשובה: (ו) **כי אם הכתנת לבד.** שאינו לובש אלא מפני הנהגה⁽²⁷⁾, ומשעם זה מותר להחליף גם הפוקקאות⁽²⁸⁾, וזה מותר אפלו בשבת שחל בו תשעה באב. ובקהלת־קדש וילנא נוהגין על־פי הג"א ללבש⁽²⁹⁾ בגדי־שבת⁽³⁰⁾, ויש משנים בגד אחד, וכן כתב רבי יצחק עמדין בשם אבי הגאון, שצריך ללבש בגדי־שבת אפלו בשבת שחל בו תשעה באב: (ז) **פרקת.** והוא הדיון (ה) מפות ומכסאות: (ח) **מותר ללבש כו'.** ואף (ו) אבי החתן והפלה לובשין בגד עליון של שבת לכבוד חתן וכלה: (ט) **בגדי־שבת.** ומכל מקום (י) בגדים חדשים אסורים⁽³¹⁾: (י) **בשבת של 'חזון.** ואפלו (ח) חל תשעה באב בשבת. אכל לאבי החתן אין להחמיר באפן זה ללבש שום בגד של שבת: **ב (יא) ממעטים במשא ומתן.** יש מן (ט) הפוסקים דסביא להו דהינו שלא יאשו במשא־ומתן של שמחה⁽³²⁾, בגון (י) לקנות⁽³³⁾ בלי־כסף⁽³⁴⁾ או צרכי חפה⁽³⁵⁾ וכדומה, אכל סתם משא־ומתן אין צריך למעט כלל; ויש דסביא להו דכל משא־ומתן צריך למעט בעת הזאת (י"א) ולא יעסק אלא בדי פונקטיו, וכן משמע בסימן תקנד סוף סעיף כב⁽³⁶⁾ דצריך למעט בכל משא־ומתן [ורק אם הוא יריר, יש לומר דהוי (י"ב) דבר האבד⁽³⁷⁾, ושרי בכל ענין⁽³⁸⁾] אם הוא מוצא אז בזול יותר. ובמנהגו (י"ג) נהגו להקל בכל זה⁽³⁹⁾, משום דהכל נחשב פצת בדי פונקטיו⁽⁴⁰⁾: (י"ב) **ובבנך של שמחה.** והוא הדיון כל בגן (ד) שאין צריך לו לדידתו ורק שעושה כן להנחתה בעלמא⁽⁴¹⁾, אסור. (טו) ואם שוכר לנכרי קדם ראש־חדש בקבלנות, מותר בכל, ואפלו בתשעה באב עצמו, דנכרי אדעתא דנפשה עביד. (טז) והוא הדיון אם קצץ עם הנכרי בקבלנות לצייר ביתו⁽⁴²⁾, מותר לצייר מטעם זה. ומכל מקום אם יכול לפיסו בדבר מועט שיתמין עד אחר

שער הציון

(ד) ובתשובת חתם־סופר חלק א' ח"כ חיים סימן קנח מתייר לבעל־ברית לספר, אכל לא לאכל ממש במילה בתוך שלשים: (ה) מהרי"ל: (ו) מגן־אברהם וצ"ע: (ז) **מגן־אברהם:** (ח) הגדול מרובה: (ט) עין בית־יוסף. וכו' לא יאשו כלל, ועל זה קאי הא דקאמרי 'מעטות': (י) פרי־מגדים. ומי שנושא ונותן בכלים אלו שרי רק למכר לעבדים [נש], ואף להסדור אלו כדאי שישא אותן בפרנסתו בעיר, דהא מחמיר הוא לראים [נב"א] וזהו שם מקומות שנהגו שלא לשא ולתן כלל בעת הזאת בשום משא־ומתן, וזו היא חקרא שלא מן הדיו כלל, בין לדעה ראשונה בין לשניה, ואפשר שעשו כן משום ס"ק וגדל, ולפיכך הוצעו לעסק שם במשא־ומתן צריך הסתרה, אכל במקום שנהגו למעט בכל משא־ומתן, לזה לא מהני הסתרה, כיון דיש פוסקים דסביא להו הכי, כבר קבלו אבותיהם בנדת ההוא [מ"א ושי"א]: (י"ב) פרי־מגדים, ואף אם הוא משא־ומתן דשמחה יש לומר דשרי בזה [נש]: (י"ג) רש"ל וכו' ושי"א ואלה רבה. והנה מדברי מהגן־אברהם משמע דאף על־פי־כן במשא־ומתן יש שמחה יש למנע. וכן דעתו חסדי־אדם, אכל מדברי הש"י ואלה רבה משמע דאף בזה המנהג להקל, דשוא לא יוכל להכין אחר־הך, וטוב להחמיר: (י"ד) מגן־אברהם בשם הר"י: (ט"ז) ואלה רבה: (ט"ח) מגן־אברהם ושי"א:

תרגום: 1 שבת שלפני התענית (עין שער־תשובה סימן תצ"ט סוף ז). 2 מין בגד עליון.

מילואים

הלכות תשעה באב סימן תקנא

המשך מעמוד ד

(12) ולברר את עניני המקח ללא שקונה בפועל, כתב בשו"ת אגרות משה (אה"צ ח"ד סי' פד ס"ק א) שאינו בכלל איסור משא ומתן של שמחה.
(13) ואף לעשות כלי כסף לעצמו, דעת השו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' נד אות ג) שאסור מחמת השמחה שבדבר, וכשם שקניית כלי הכסף אסורה מחמת שנחשבת משא ומתן של שמחה.
ולקנות תפילין חדשות, כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ג סי' פ) שמותר כיון שזו קניה רק לצורך מצוה.

וקניית כלי בית גדולים שיש בקנייתם שמחה, ישנם כמה אופנים, לענין קניית מכונת חדשה [שאניה לצורכי פרנסה אלא לתענוג], כתב בשו"ת אגרות משה (שם) שאם הוא באופן שאינו מברך שהחיינו אלא הטוב והמטיב [וראה מה שכתבנו להלן (ס"ק צח)] כגון שיש לו אשה ובנים שגם נהנים מהמכונת, אסור לקנות מראש חדש, כיון שקניית המכונת היא ענין של שמחה. [ובאופן שצריך לברך שהחיינו, ראוי להימנע כבר מי"ז בתמוז, כמבואר בשו"ע להלן (סי"ז) שטוב לדחות מלומר שהחיינו בין המצרים, וראה במשנ"ב שם (ס"ק צח)]. אכן, בקניית מכונת המיניער לפרנסה, כתב שם, שאין בכך אלא משום משא ומתן רגיל, שבזמננו נהוג להקל כמו שכתב במשנ"ב בשם האחרונים, ואת ברכת שהחיינו יברך אחר תשעה באב, ואינו חייב ליבטל ממלאכתו משום כך. וכן דעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי שם עמ' כו הע' י).

וכן קניית מזון, מכות כביסה או ייבוש, ורהיטים, כתב הגר"ש וואזנר (שם) שהם בכלל משא ומתן של שמחה ולכן אסור לקנותם אף כשאין מברך עליהם שהחיינו [ומובא שם שדעתו שיש לאסור את קנייתם, גם מחמת איסור קניית 'כלים חדשים' המובא ברמ"א להלן (סי"ז). וראה מה שהבאנו להלן (ס"ק מט)]. ומ"מ למי שסובל מאוד מחוסר הקיץ והוא בגדר חולה, אפשר להקל לקנות מזון.

ולקנות כלי בית קטנים, דעת הגר"נ קרליץ (נחמת ישראל פ"י הע' 13) שמותר [וכעין זה הביא הל"ק ישר (עמ' 107) שבעל תרומת הדשן התיר לקנות כפות וקערות], וכן דעתו (קרא עלי מועד פ"ד הע' ג) שמותר לקנות ספרים הנצרכים לו.

ולהטביל כלים חדשים שיוכל להשתמש בהם בתשעת הימים, כתב הלבושי מרדכי (על כל ד' חרש"ע סי' קפה) שלא מצא איסור בזה.

(14) ולקנות טבעת שנותנים לכלה כנהוג בשעת השידוכים, כתב בשו"ת אגרות משה (אה"צ ח"ד סי' פד ס"ק א) שזה בכלל משא ומתן של שמחה ואסור, אך במקום שיש לחוש להפסד מותר.

ולעשות בגדים חדשים או שאר הכנות לחתונה, למי שאין לו אשה ובנים, ראה להלן (ס"ק יד וי"ו).

ולתת מתנות מהחתן לכלה ולהדפך, ראה מה שכתבנו לעיל (הע' 11).

[משנ"ב שם]

[ג]ן מְשַׁמֵּעַ בְּסִימָן תִּקְנֵד סוּף סְעִיף כִּבְיָהּ וכו', דְּהָיָה דְּכָר הָאֶבֶד¹⁶, וְשָׁרִי בְּכָל עֶנְיָן¹⁷ וכו', וּבְמִצְוֵי נִהְיָה לְהִקְלֵ בְּכָל זֶה¹⁸, מִשּׁוּם דְּהִכָּל נִחְשָׁב כְּצֵת כְּדִי פְּרִיטָתוֹ¹⁹.

(15) ואף לענין מסירת כלים חדשים לאומן שאינו יהודי בתוך תשעת הימים כדי שיתקנם, כתב הרמ"א להלן (סי"ז) שהרי הוא כמשא ומתן, ולכן טוב למעט בזה במקום שאפשר [אכן ממה שלא ציין המשנ"ב כאן את דבריו, משמע שדעתו שמסירת הכלים לאומן היא בכלל משא ומתן של שמחה ואסורה אף לדעה הראשונה].

(16) ויום שוק הנעשה קבוע פעם בשבוע, כתב השו"ע לעיל (סי' תקלט ס"ה) לענין עשיית סחורה בחול המועד, שאין זה נחשב דבר האבד שאם לא ימכור בשבוע הזה ימכור בשבוע הבא, ורק ירד הקבוע ממנו לזמן נחשב דבר האבד.

עליהם שהחיינו אסור ללבוש אף אם כבר בירך עליהם בשעת קנייתם. ולדעות אלו מאימתי מותר ללבוש את בגדי השבת בערב שבת, דעת הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קלג) שיוכל ללבושם רק לאחר חצות היום, וכן דעת הגר"ש אלישיב (קרא עלי מועד פ"ד ס"ק י"ט). ודעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ג עמ' ג) שיוכל ללבושם בשעה שרגיל ללבושם כל ערב שבת אפילו סמוך לחצות היום, וכעין זה דעת הגר"ש אויערבך (שלמי מועד פ"צ הע' 51, בשם הגר"ש אויערבך) שאפשר ללבושם בזמן שרגיל ללבושם בכל ערב שבת. מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (קרא עלי מועד שם) שמותר ללבושם רק קרוב לשבת, ומסתמא ממנו מנחה קטנה.

והאם יש להורידם מיד בצאת השבת, כתב הא"א (בוטשאטש) (מהר"ת סי' תקנא) שאין איסור אם משהה על עצמו את בגדי השבת אף לאחר שכבר הבדילו כל הציבור, כי האיסור הוא רק התחלת הלבשה ולא מה שכבר לבוש ועומד. וכן דעת הגר"ש אלישיב (קרא עלי מועד שם) שאפשר להמשיך ללכת בהם, וכן דעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי שם) והגר"ש אויערבך (שלמי מועד שם, בשם הגר"ש אויערבך). וראה בהליכות שלמה בין המצרים פ"ד סכ"ח שמובא אחרת. מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (קרא עלי מועד שם) שמסתמא הפוסקים לא משמע שהאיסור הוא רק התחלת הלבשה, שהרי אם כן יוכל להמשיך ללכת בבגדי שבת כל תשעת הימים, אלא שמ"מ יכול לעשות קודם הבדלה ורק אחר כך לפשוט את בגדי השבת. ומנהג החו"א (קרא עלי מועד שם הערות הגר"ח קניבסקי אות כב) היה לפשוט את בגדי השבת מיד בצאת השבת [אלא שכתב הגר"ח קניבסקי (שם) שאינו זוכר אם פשוט רק את המעיל העליון או את כל בגדיו]. וראה ער מה שכתבנו לעיל סי' רסב ס"ק ח.

[משנ"ב ס"ק ט]

וּמִקְלֵ מִקְלֵם בְּגָדִים תְּדִשִּׁים אָסוּר¹⁰.

(10) ולענין בגדים שאינם חדשים אך מכובסים ומוגהצים, ראה מה שהבאנו לעיל (ס"ק ג).

[משנ"ב ס"ק יא]

בְּמִשְׁאוֹמְתָן שֶׁל שְׂמֹתָה¹¹, כְּגוֹן לְקִנְיָתָה¹² בְּלִי כֶסֶף¹³ אוּ צָרְכִי הָפָה¹⁴.

(11) ולתת מתנות בתשעת הימים, כגון מתנה לבר מצוה, דעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ג עמ' כד סי"ז) שמותר, והוסיף (שם הע' יא) שרק בתשעה באב כתבו האחרונים שאין לתת מתנות [ראה במשנ"ב לקמן (סי' תקנד ס"ק מא) שכתב, שאסור משום שהרי זה כשאיילת שלום האסורה בתשעה באב. ולא הזכיר שיש בזה משום משא ומתן]. וכן דעת הגר"נ קרליץ (קרא עלי מועד פ"ד אות ג). ודעת הגר"ח קניבסקי (קרא עלי מועד שם הערות הגר"ח קניבסקי הע' כד) שכיון שההלכה היא שיש למעט במרמ אולי גם בזה יש למעט, אך הוסיף שיוכל לתת לבר המצוה את המתנה אך לא להקנות לו אותה עד לאחר תשעת הימים. ובמקום אחר (תורת המעדים סכ"ח) הובא שדעתו, שכיון שהאיסור של משא ומתן הוא כדי שלא יסיח דעת המאבילות, מסתבר שנתינת מתנות כשיש צורך כמו לבר מצוה, אין בה איסור.

ומתנות של שמחה, דעת הגר"ש אלישיב (תורת המועדים שם) שאין לתת, ולכן אין לתת מתנות מהחתן לכלה ולהדפך, וכן לתת מתנות לילדת [ולא הזכיר בדבריו מתנת בר מצוה]. אכן דעת הגר"ש אויערבך (קובץ מבקשי תורה חכ"ז עמ' תל) לענין מתנות הניתנות מהחתן לכלה, שכל מה שנהוג לתת בשעת כתיבת התנאים, מותר לתת גם בימים אלו משום שזה כחוב בין שני הצדדים, אבל שאר מתנות, אין לשלוח כלל.

מילואים

הלכות תשעה באב סימן תקנא

המשך מעמוד קודם

קירות הבית לקישוט, גם כן אסור מחמת איסור ציור וכיור [וראה מה שכתבנו להלן (סי' נד) טעם נוסף לאסור זאת].

[ביה"ד"ה מראש חודש]

ד"ש להחמיר ב"ד בתמוז וצ"ע בטהב קטבת קמו מראש-חודש עד הפענתי⁽²²⁾. אמנם, בשעה צ"ל לעיל (סי' תקנ"ח) הביא את דברי הפמ"ג שבש"ש התעניות יכול לרחוץ את כל גופו בצונן, ובתשעת הימים כתב הרמ"א להלן (ס"ט) שאין לרחוץ כל גופו בצונן, [ניתכן שאין כוונת הביה"ד אלא לדברים האסורים בתשעת הימים מדינת דגמי כמו בנך של שמחה, ולא במה שאסור רק מצד המנהג, כמו הרחיצה (הגר"י קופשץ)].

ואכן בא"ר (סי' א, שהוא מקורו של הביה"ד) נראה, שמשפט זה כתוב שלא במקומו ונשתררב כאן ממקום אחר. אך גם הפמ"ג (א"א סי' י) הביא דברי הא"ר כמו שמביאים המשנ"ב, אולם כתב על זה וצ"ע [ובספר שונה הלכות (ס"ח) כתב ששורה זו נכפלה בטעות מהסימן הקודם].

[ביה"ד"ה ממעטים]

ד"ה דכדי פרנסתו ש"ר⁽²³⁾.

(23) וכן המלמד מחיקה לתלמידים, ואם לא ילמד יפסיד פרנסתו, או הלומד מחיקה ואם לא ילמד יפסיד את שבו הלימוד שמשלם עבור חודש זה, כתב בשו"ת זכר שמחה (באמברג, סי' סז) שיש ללמוד את דינא מדברי הפמ"ג לענין ישראל המזמר אצל הנכרי. והוסיף, שאף שהפמ"ג התיר רק עד ראש חודש אב, זה דוקא במגן בבתי המשתאות של נוכרים, שמטרת הגנינה שם היא ליצור שמחה, אולם בלימוד מחיקה שתכלית הגנינה היא הלימוד, יש להקל עד שבע שחל בו תשעה באב. ואף בשו"ת מהר"ם שיק (י"ד סי' שסח) התיר לאבל תוך י"ב חודש על אמו, להמשיך ללמוד גנינה במקום הפסד, שאם לא ילמד יפסיד את שבו הלימוד. אך הוסיף שכל זה בלומד לצורך פרנסה, אך הלימוד לצורך הנאה אישית ארובה בזה יש איסור, מגזרת חכמים (סוטה מט, א) שמיום שחרב בית המקדש אסור לגנון בבלי שיר. והאמת ליעקב (קמניצקי, עמ' רכז) כתב שאף על פי שמעיקר הדין מותר, מימ כדאי להתרחק מזה.

אבל להתיר ללמוד גנינה או ללמוד [כשביטול הלימודים אינו כרוך בהפסד ממון] מטעם שאינו מגן עכשיו לשם הנאה אלא לשם לימוד, כתב בשו"ת מהר"ם שיק (שם) שאדברא יש ללמוד מדברי הפמ"ג [המובאים בביה"ד] שאסור. שהרי הוא לא התיר לגנון בבתי הערים אלא משום שזה כדי פרנסתו, ולא מחמת שאינו מתכוון ליהנות מהגנינה, ומוכח מדבריו שגנינה אף כשאינה לשם הנאה אסורה [וכן נראה דעת הכף החיים סי' מאן]. מאידך, בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ג סי' פז) כתב שמותר בימי הספירה ללמוד גנינה לשם פרנסה כיון שאין לו בזה שמחה, אך ללמוד לשם הנאה אסור, כי גם הלימוד עצמו נחשב אצלו שמחה [וראה עוד מה שכתב שם לגבי ללמוד גנינה לשם הנאה במשך כל ימות השנה].

(17) ואפילו בתשעה באב עצמו, כתב לקמן (סי' תקנ"ד) ש"ק מוח) שאם יש יריד או ששירות באות וניתן לקנות דברים בזה או למכור, מותר על ידי גוי כיון שזה "דבר האביר".

(18) לענין אם עברו יג' תעניות על הגשמים ולא נענו, שכתב השו"ע לקמן (סי' תקנ"ה) שיש למעט במשא ומתן, סתם המשנ"ב שם (סי' יח) שיש למעט רק במשא ומתן של שמחה, וצ"ע לעיין בסי' תקנא ס"ב ובמשנ"ב כאן.

(19) אך ירא שמים היודע שהמשא ומתן שעושה אינו כדי פרנסתו אלא להרווחה בעלמא, דעת הגר"ח קניבסקי (נחמת ישראל פ"ט הע' 12) שראוי שיהיה ויחמיר באלו הימים.

[משנ"ב סי' יב]

שעושה כן להרוקה בעלמא⁽²⁰⁾ וכו', עם הנכרי בקבלנות לצ"ע [בית"ד].

(20) ולעבר לדור בבית חדש בתשעת הימים, כתב בשו"ת לבושי מרדכי (ח"א סי' קא) לענין מי שנגמר ביתו הצריך לו מאד בימים שבין ראש חודש לתשעה באב שמעיקר הדין מותר לו לעבור דירה, שחכמים אסרו רק לבנות בית של שמחה ולא לבוא לגור בו, אלא שכיון שהבונה בית חדש צריך לברך שהחיינו כמובא בשו"ע לעיל (סי' רכג סי"ג) יש לברך ברכה זו בכניסתו לגור בבית, אם כן אינו יכול לעבור דירה בכל ימי בין המצרים שהרי אין מברכים בימים אלו ברכת שהחיינו. [אמנם בביה"ד לעיל (שם ד"ה בנה) כתב שכשיש לו אשה ובנים מברך הטוב והמטיב, וראה מה שכתבנו להלן בסי' צח בענין ברכת הטוב והמטיב בימים אלו]. ודעת הגר"ח קרליץ (קרא עלי מועד פ"א סי' ג) שלא כדאי לעבור דירה אחרי ראש חודש אב אף כשדירתו צפופה משום דלא מסמני מילתא, אלא אם כן הוא מוכרח לצאת כגון שהוא שוכר דירה וכדומה שחייב לפנות את דירתו. מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים ס"ז אות א) שאסור לעבור דירה בתשעת הימים [אך מ"מ כשגורם לו הפסד כפי מנך, יכול לעבור וכמובא לעיל לענין בניית בית חדש].

(21) אך במקום שנתקלקל הסידר מחמת רטובות וכדו', דעת הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"ג עמ' כג) שמותר לסייד אף בשבוע שחל בו, כיון שאין זה נקרא בנין של הרוחה. והדבקות טפט על הקיר, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ג סי' פ"ב), שאף שאין בזה איסור ברור אף בשבוע שחל בו תשעה באב, מ"מ אם התחילו קודם ראש חודש אב יש להחמיר שגמור קודם שבת חזון ולא יעשו בשבוע שחל בו ט' באב.

וציור וכיור שלא על הקיר אלא על ההיטיות וכדו', כתב הבן איש חי (שנה א פ"ר דברים אות ג) שאיסור ציור וכיור הוא בין על בנין בין על עצים כמלאכת הגרמים. ובשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' נד) הוסיף שלרקום גובלין [תמונה העשויה על ידי מעשה רקמה של חוטים צבעוניים על בד] חשוד ויקר מחסוג שרגילים אחר כך לתלות על

הלכות תשעה באב סימן תקנא

המשך מעמוד 50

[ביה"ד"ה כלם]

וקמו לענין פבוס דקתב⁽⁵⁶⁾.

(56) מה שהביא ראה ממה שמותר כבוס לכבוד שבת, ביאר בשו"ת אגרות משה (שם) שכוונתו למה שכתב המשנ"ב לעיל (סי' לב) בשם המג"א (סי' יד) שמי שאין לו כתונת מכובסת יכול לכבס לכבוד שבת. ולענין מה שכתב שמותר ללבוש בשבת חזון כתונת חדשה, ראה מה שכתבנו במשנ"ב לעיל (סי' ו).

[משנ"ב סי' מה]

ולדעת המקלין דבשבתות שביין המקצרים מטר לברך ששהיננו⁽⁵⁵⁾.

(55) ולהלן (סי' צח) סתם שבשבת אין להחמיר בזה, ואפשר לברך שהחיינו. והגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"ג עמ' כא) הביא שהמנהג בחוץ לארץ להקל ולברך שהחיינו בשבתות שבין המצרים, אבל בארץ ישראל המנהג להחמיר, וכמו שהביא המג"א (סי' מב) בשם כתבי האר"י ז"ל שאסור אפילו בשבתות.

הלכות תשעה באב סימן תקנא

לצל להסתופף בצלו, או ימיני הדר ומיני אהלים. "ואם היה כחל (ח) (יג) נוטה לפל, אף-על-פי שהוא של שמחה מותר לבנות (יד) (ולצרך) (ט) [ט] מצוה הכל שרי (ר"ן ספיק דהענית). (טו) וְאֵין נושאים (י) נשים וְאֵין עושין סעודת ארוסין, (טז) אָבֵל לֹאֵס בלא סעודה מותר, וְאֵפֶלֶו תשעה באב עֲצֻמו מִתֵּר (יז) לֹאֵס, (יז) שֶׁלֹא יִקְדְּמוּ אַחֵר: הגה (יח) וְנוֹהֲגִין לְהַחֲמִיר (יט) שְׁאֵין נושאים מִי"ז בתמוז וְאֵילָף עַד אַחֵר תשעה באב (מהנשים): ג כְּשׁוֹבֵעַ שָׁחַל בּו תשעה באב (כ) אֲסוּרִים (יז) [יז] לְסַפֵּר (יג) (כא) וְלִכְבֵּס, אֲפֵלֹ אֵינוֹ רוֹצֵה לְלָבֵשׁ עִמָּה אֶלָּא לְהַנִּיחוֹ לְאַחֵר תשעה באב, וְאֵפֶלֶו אֵין לוֹ אֶלָּא חִלּוֹק אַחֵר אֲסוּר, וְכֵן הַמְכַבְּסִים מִקֵּדָם, בֵּין לְלָבֵשׁ בֵּין לְהַעֲצִיעַ בֵּהֶם הַמַּטָּה, וְאֵפֶלֶו מִטְּפָחוֹת הַיָּדִים וְהַשְׁלָחַן, אֲסוּר. (כב) וְכַבּוּס שְׁלֵנו מִתֵּר, אָבֵל גְּהוּץ (פרוש, מַעֲבִירִין עַל הַפְּגָדִים אָבֵן חֵלֶק לְהַתְלִיקוֹ, עֵירוֹ) שְׁלֵנו אֲסוּר. (כג) *וְכִלְי־פֶשְׁטָן אֵין בֵּהֶם (כד) מִשּׁוֹם גְּהוּץ וְהָיָה הֵם כְּכּוּסִים שְׁלֵנוּ וּמִתֵּר.

ז שם ברכות ח טור
בשם הירושלמי,
מקבולת ה"ר"ף ור"ש
שם סנהדרין ט שם
ביבמות י טור בשם
רמב"ם נשים ומהירושלמי
כ משנה מענית כ"ז
וקאויקמא דב"ש שש
שם וברכות ל רמב"ן
בספר תורת האדם
ושאר פוסקים מקא
דב"ש שש דב"ש
קצ"ח רב רב
מ ברכות שם
הפרוש ש"י

באר היטב

תקנא סס"ב כ"ש ששע דמקטין כל משא ומתן, ע"ש. כתב הב"י בשם הר"ן דכל בגין שא"צ לו ר"ל להנחה בעלמא אסור. אם קצין עם הא"י בקבלות לצד ביתו, מותר לצד, ואם יכול לפסו בדבר מוצט שמתן עד אחר ח"ב תע"ב, מהיר"ל. ונ"ל דבהכ"נ מותר דת"י מצוה דרבים, מ"א: (ח) נוטה. אפלו אם הוא בענין שאין בו סנה אלא שיש לחש להפסד ממונו ג"כ מותר לבנות, ואין אסור אלא בגין שהוא להנחתו, ט"ז: (ט) מצוה. בגין שאין לו אשה ובנים מותר לבנות בית חתנות, ר"ן. ומה שאין נוהגין לשא אשה כלל הניו משום דלא מסמני מלתא, ב"י, ועין בתשובת שבית"עקב ח"ב סימן לה. ולכן נהגו לעשות בנדרים חדשים לצד נשואין, אכל מי שקנה פ"ו אסור, ע"ס, מ"א: (י) נשים. אפלו בלא סעודה: (יז) לֹאֵס. ומה"ש מותר לעשות שדוכין, ומה"ש י"ל דאסור לעשות סעודה ואפלו בלא רקודין ומחולות, ולי"ד לסעודת ברת"מילה דלית בה שמחה כלל, משא"כ כאן: ונ"ל דאפלו בשבת אסור לעשות, דהא במקרא קמ"ח עד הפענית אסור וא"א דלית בהו שבת, מיהו מה שנוהגין לאכל מיני מרקחת בשעת חתונה התנאים לא מקרי סעודה. ונ"ל דאסור לעשות רקודין ומחולות מ"ז בתמוז ואילך, (יז) לֹאֵס. ולכל העפונים נ"ל דמותר, ולכבוד שבת פשיטא דשרי וכ"ש לצרך טבילה, מ"א. וט"ז ס"ק יג אוסר בשבת שחל ט"ב בחונו, ע"ש: (יג) וְלִכְבֵּס. דנראה מקשים דעתו מהאבלות:

משנה ברורה

תשעה באב, תבוא עליו ברכה. ובית הכנסת מותר^(א). דהני מצוה דרבים: (יג) נוטה לפל. ואפלו (ח) אם הוא בענין שאין בו משום סנה [בגין] שעומד הפל בחצרו, ואפשר לסגר החצר ולא יכנס אדם לשם] אלא שיש לחש להפסד ממונו, כגון שעל ידי נפילתו ישבר החומה ויתקלקל יותר, אפלו הכי מותר לבנות אף שהוא בגין של שמחה, שהרי אינו עושה בשביל שמחה כי אם בשביל הפסד^(ב). (יד) וְלִצְרָךְ מִצוה וכו'. בגין שאין לו אשה ובנים ואין לו בית חתנות, מותר לבנות בית חתנות, (יח) דמריא אפלו נשואין מותר ביה, ומה שאין נוהגין לשא אשה כלל, הניו משום דלא מסמני מלתא. ועל"כ מותר לעשות בית חתנות או לעשות בנדרים חדשים לצד נשואין שיהיה אחר תשעה באב^(ג), אכל מי שקנה פריה ורביה אסור בכל זה: (טו) וְאֵין נושאים. הניו אפלו בלא סעודה, (יט) דבנשואין בלבד איכא שמחה. (כ) ולהחזיר גרושתו מן הנשואין אפשר דשרי: (טז) אָבֵל לֹאֵס וכו'. דארוסין בלא סעודה ליכא שמחה כל"פ^(ד), וכל"שפן דמותר (כא) להתקשר בכתיבת תנאים, ומכל מקום סעודה אסור לעשות אף באפן זה ואפלו בלא רקודין ומחולות, (כב) ואפלו בשבת אסור לעשות סעודה בשביל זה. מיהו, מה שנוהגין לאכל מיני מרקחת בשעת כתיבת התנאים לא מקרי סעודה. ואסור לעשות רקודין^(ה) ומחולות^(ו) מ"ז בתמוז ואילך^(ז) (כג) אפלו בלא ארוסין: (יז) שֶׁלֹא יִקְדְּמוּ אַחֵר. ורצה לומר, אף דארוסין (כד) גס"פן יש שמחה קצת והנה לנו לאסר על-כ"פנים בתשעה באב, לזה אמר דמותר משעם שלא יקדמו אחר: (יח) וְנוֹהֲגִין לְהַחֲמִיר שְׁאֵין נושאים^(ח) וכו'. הניו (כז) אפלו מי שלא קנה פריה ורביה: (יט) שְׁאֵין נושאים וכו'. אכל בארוסין אין נוהגין להחמיר, (טו) ואפלו סעודת ארוסין מותר לעשות: ג (כ) אֲסוּרִין לְסַפֵּר^(ט). ולענין גטילת צפרנים (ס) יש דעות בין האחרונים^(י), אכן לצרך טבילה מצוה בודאי שרי^(יא); וכן לכבוד שבת, כגון שחל תשעה באב בשבת^(יב), שרי בערב שבת לטל הצפרנים [אחרונים]. ולענין סריקת הראש (מ) אין להתמיר^(יג) אפלו בשאר ימי השבוע: (כא) וְלִכְבֵּס^(יג) אפלו וכו'. דנראה מקשים דעתו מהאבלות^(יד); (כב) וְכַבּוּס שְׁלֵנו. הניו של חוצה לארץ, מותר. לפי שאין הפסד יפה ככבוס ארץ וישנאל, ועל"כ מותר לכבס ולהניח עד אחר תשעה באב, דאלו לכבס וללבוש, בכל מקום אסור [כ"ז]: (כג) וְכִלְי־פֶשְׁטָן וכו'. הניו (טז) ישינים, אכל לא בחדשים היוצאים מתחת המכבש: (כד) מִשּׁוֹם גְּהוּץ. אפלו בארץ וישנאל, (ל) והוא הדין

שער הענין

(יז) וברפ"מגדים ויבד"אפנים מפקקים קצת על ראתו: (יח) מן אברתה ואלהי רבה: (יט) יבמות מ"ג: (כ) פרי מגדים באש"ל אברתם: (כא) מגן אברתם: (כב) שם: (כג) אלהי רבה: (כד) ט"ז ושיא: (כה) דרך החיים. ומשלח"צ צדוק אין ראה לדינו, ואולי מצא באינו מקום: (כו) אלהי רבה ודרך החיים. ועין שם דעודות שדוכין ה"ר מצוה⁽³²⁾ כמו סעודת ארוסין: (כז) הש"ס סעיף קטן יג אוסר, ותמנן אברתם בסעיף זה מחזיר: (כח) עין בפרי מגדים. ובאמת אין להחמיר בזה כלל, דאפלו באבלות נקטו האחרונים בזה להקל, וכל"שפן כאן: (לט) בית יוסף, עין שם: (ל) בית יוסף:

שער תשובה

בסדרים, וכ"כ בר"י ומה"כ, ע"ש: [ט] מצוה. עב"ט. ועין בשו"ת שבית"עקב שהשיג מהו על שו"ת חנוך ב"י לענין לשא אחר ליג בעמור, וכתב לחלק בין זה לאבלות, ע"ש. ופסע"א הקל חקם א' בענין נשואין חוץ ימי הספירה ולא עלה ווהם יפה, לכן ג"ל דשומר נפשו יחכם מנשואין בזמנים האלו אף שיהיה הרבה צדדים להקל, כי חמירה סנהא מאסורא, עכ"ל: [יז] לֹאֵס. עין בה"ט. ועין ביר"אפנים מ"ש על דברי הש"ס ס"ק, ועין בשבית"עקב ח"ג שכתב ג"כ בדברי הש"ס בזה, ע"ש: [יז] לְסַפֵּר. עב"ט. ועין בשו"ת איתן האדומי סימן מח ומט בענין זה שכתב בשם מהר"ש מלובלין לאסר בימי הספירה ובימי הפקדים, וכן בשם הגאון מהר"א אשכנזי ד"ל שמתקב בארץ אשכנזי שלא לטל צפרנים בין הפקדים, והוא י"ל סבב: נער הייתי וגם נקמתי ולא ראיתי בקדושתו נוהגין לא בפסירה ולא ביר"מפקדים, ותמקל לא הפסיר, דכיון שהאחרונים שבמנוג לא חזירו האסור מספקא ה"ו מחזירין ג"כ, ע"ש. ועין ביר"אפנים שכתבתי בשם הא"ר בזה. ועין בדגול מרבקה שפטר לטריק במסרק. דלא כשכנה"ג, דהא באכל מותר אפלו חוץ בשבת, ועין בשו"ת דגם שם דנזק לאשה מותר אכל לא לאיש, ומ"מ נראה דכאן ק"ל ט"פ ואין אסור בפסירה, וכן עטא דברי:

באר הגולה

אפלו אם ירצה לטוח תחתיו בטיח של טט תחלה [מחצית השקל בסמין חקס]: * וְכִלְי־פֶשְׁטָן אֵין בֵּהֶם מִשּׁוֹם גְּהוּץ. לשון הטור לפי שאין חוששים לנהגן שהן קרובין לבשר, והרמב"ם פתח הלשון 'מפני' שאינו מתגבצין ואין נזה

הלכות תשעה באב סימן תקנא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יג]

ובית הפנסה מ"ק²⁴].

24) דין זה שבנין בית הכנסת מותר בתשעת הימים, כתב הבן איש חי (שנה א פר' דברים אות ג) שהוא אף לענין ציור וסידור בית הכנסת.

[משנ"ב ס"ק יג]

כי אם בשביל הפסד²⁵].

25) וכן לבנות מעקה, כתב הבן איש חי (שנה א פר' דברים אות ג) שמותר.

[משנ"ב ס"ק יד]

לצורך נישואין שיהיה אחר תשעה באב²⁶].

26) אמנם כשיש מספיק זמן לאחר תשעה באב לעשות את צורכי הנשואין, מוכח מדברי המחצה"ש (ס"ק ח) שכתב על ההיתר לעשות צרכי נישואין לזמן שלא קיים פריה ורביה, שזה 'אם נושא מיד אחר התענית', שכלא זה אסור לעשותם בתשעת הימים (נטעי גבריאל פ"ב סי"ג).

[משנ"ב ס"ק טז]

כלא סעודה ליכא שמחה כל-כך²⁷ וכו', וצ"ל לעשות ריקודים²⁸ ומחולות²⁹ מ"י בתמוז וצ"ל³⁰].

27) ולעשות סעודה לכבוד האירוסין שלא בשעת האירוסין או שלא בבית ארוסתו, ראה מה שכתב להלן (ס"ק עד) ומה שכתבנו שם.

28) וההבדל בין ריקוד למחול, ביאר הגרש"ז אויערבך (בין פסח לשבועות פט"ו הע' א) שריקוד הוא אפילו של אדם אחד או שנים, ומחול הוא ריקוד של אנשים רבים המסתובבים במעגל.

ולענין ריקודים ומחולות בשמחת שבע ברכות הנערכת בבין המצרים, בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' קט) הביא שדעת הגר"מ פיינשטיין שמותר. וביאר דבריו, כיון שלצורך מצוה הכל מותר כמו שכתב הרמ"א כאן, וכיון שאין לך מצוה גדולה מלשמח חתן וכלה, לכן הכל מותר בין ריקודים ובין מחולות כשנעשים לשמח חתן וכלה. וכן דעת הגר"ש אלישיב (אבני ישפ"ה ח"א סי' קיג) שמותר. מאידך, דעת הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קכח) שלא לעשות ריקודים ומחולות ואף לא לשיר בשמחה גדולה, אלא אם מזכירים בשירה פסוקים כנהוג [אך לענין חתונה שנערכה קודם שקיעת החמה בליל י"ז בתמוז, דעתו (שם) שמותר לשיר ולרקוד אף בלילה שאחר כך שהוא כבר י"ז בתמוז]. וכן כתב בשו"ת שבט הלי (ח"ג סי' קנז) שאין לעשות ריקודים או לנגן בכלי זמר בשמחת שבע ברכות אלא רק לשיר בפה שירי מצוה כנהוג.

ולענין ניגון בכלי שיר בסעודת שבע ברכות, וכן לענין שירה וניגון בשאר סעודות מצוה ראה הע' הבאה.

ולענין מה שנוהגים לאחר 'קידוש לבנה' לומר ולרקוד 'טובים מאורות', דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פט"ו ארחות הלכה הע' 22) שהמנהג הוא שאין מומרים 'טובים מאורות' בתשעת הימים. מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים ס"ה אות ג, אשי ישראל תשובות הגר"ח קניבסקי שם) שנוהגים לרקוד ולומר 'טובים מאורות'. וכן דעת הגר"ש אלישיב (נחמת ישראל פ"ב סי"ג) שמותר אף לרקוד כנהוג.

29) ולנגן או לשמוע כלי נגינה [באותם מקרים ואופנים שמותר בשאר ימות השנה, ראה דעת השו"ע והרמ"א לקמן (סי' תקס ס"ג), ומה שכתבנו שם]. כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' קיא אות ד) שאף שבדברי המג"א (ס"ק י, שהוא המקור לדברי המשנ"ב כאן), לא הזכיר אלא שאסור לעשות ריקודים ומחולות, מ"מ הלכה פסוקה היא בפי גדולי האחרונים, שגם לנגן בכלי נגינה בלבד אסור ונכון מוכח מהפמ"ג המובא בביה"ל ד"ה ממעטים]. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"א סי' כא אות ד) שאסור לנגן בכלי נגינה בימי בין המצרים. דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה בין המצרים פ"ד ס"ג דבר הלכה אות ה) שאין איסור בזה אלא במנגינות המעוררות לריקוד, אלא שנכון להימנע בימים אלו אף ממנגינות שאינן מביאות לידי ריקוד.

ובשעורים סעודת מצוה וכגון בריה, סיום וכדו', דעת הגר"ש אלישיב (תורת המועדים ס"ה אות ג) שאין לנגן בה בכלי נגינה אך מותר לשיר בפה, וגם בזה ימנעו מהרגילות.

ואף בסעודת שבע ברכות שיש מצוה לשמח חתן וכלה, והתבאר לעיל [הע' קודמת] שיש מתיירים ריקודים ומחולות, דעת הגר"ש אלישיב (אבני ישפ"ה ח"א סי' קיג) שמ"מ אין לנגן בכלי זמר, שכיון שלא רגילים לנגן בכל שמחת שבע ברכות, אם יעשו כך הרי זה זלזול בימי בין המצרים, וכעין זה כתב בשו"ת שבט הלי (שם). והוסיף הגר"ש אלישיב (תורת המועדים שם) שבמקומות שמקובל לנגן בכלי נגינה בשמחת שבע ברכות אפשר להקל.

ולשמוע ממנינה או שירה בפה, מדיסקים או קלטות וכדו', כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"א סי' קסז) לענין איסור 'זמרה' בכל ימות השנה [הכתוב בשו"ע לקמן (סי' תקס ס"ג)], ששמיעת קול נגינה מ"טיף' וכדו' דינה כשמיעת כלי נגינה ממש ואסורה, ושמיעת שירה בפה ללא ליווי של נגינה מותרת, וכעין זה דעת הגרש"ז אויערבך (שם ס"ק ד) לענין ימי בין המצרים שאין לחלק בין שמיעת כלי נגינה ממש לשמיעתו במכשיר 'טייפ' וכדו' [ולענין שירה בפה ממש ראה דעתם להלן]. מאידך, בשו"ת שבט הלי (ח"א סי' קכו אות ב) כתב שגם שמיעת ניגונים וגם שמיעת שירה בפה במכשיר 'טייפ', אסורה בימי בין המצרים כמו נגינה בכלי, כיון שמכשיר ההשמעה עצמו נחשב כלי נגינה, וכן דעת הגר"ש אלישיב (תורת המועדים ס"ה אות א) והגר"נ קרליץ (חוט שני שבת ח"ד עמ' שעט) [ובשו"ת דברי יציב (אורח ח"ב סי' רמו) הסתפק לענין האיסור המובא בשו"ע לקמן (סי' תקס שם) לשמוע קול נגינת כלי במשך כל השנה, האם שירה בפה המושמעת במכשיר דינה כנגינה בכלי].

ולענין שירה בפה ללא ליווי כלי נגינה [באותם מקרים ואופנים שמותר בשאר ימות השנה, ראה דעת השו"ע והרמ"א לקמן (סי' תקס שם) ומשנ"ב שם (ס"ק יג) ומה שכתבנו שם] מדברי השו"ת אגרות משה (אורח ח"א סי' כא אות ד) שכתב שבימי בין המצרים יש לאסור לשמוע כלי נגינה, משמע ששירה בפה מותרת. דעת הגר"ש אלישיב (תורת המועדים שם) ששירה ביחידות מותרת כיון שאין בזה שמחה, אך לשיר ברבים, אסור. אכן, דעת הגרש"ז אויערבך (שם ס"ק ה וארחות הלכה הע' 8) שהשירה שנוהגים בה איסור היא רק שירה המעוררת לריקוד ומחול, אך מ"מ נכון להימנע אף משמיעת שירים שאינם מביאים לכך, וכדאי בית אלוקינו להתאבל עליו כבגון דא. אבל לענין שירים המכונים 'שירי

המשך בעמוד הבא

הלכות תשעה באב סימן תקנא

ביאורים ומוספים המשך

לכאורה תלויה במחלוקת ראשונים אם התענית מתחילה בלילה ואומרים ענו בליל התענית, ולדעות שאין אומרים משום שהתענית מתחילה מהבוקר, גם דיני בין המצרים אין מתחילים אלא מהבוקר. ואף שאין לנו הכרעה במחלוקת הראשונים, מ"מ כיון שמה שאין נושאים מתחילת בין המצרים אין זה אלא מנהג בעלמא [ונמשום אבלות דברים ולא מסמנא מלתא], אפשר שגם הסוברים שדיני בין המצרים מתחילים מליל י"ז בתמוז ידו שלענין זה הוא רק מהזמן שניכר שמתאבלין שהוא מהבוקר שמתחילין להתענות. ועוד, שלגבי מנהג יש לילך אחר המיקל, ומחמת כן יש להתיר לצורך. והוסיף, שבמקרה ש"ז בתמוז חל בשבת קודש ונדחה ליום ראשון, פשוט שיש לאסור להתחתן במוצאי שבת שהוא ליל התענית, משום שדיני בין המצרים חלו כבר בשבת לענין דברים מסויימים [ולענין חתונה בליל עשרה בטבת, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תקנ"ט)]. מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תעניות פי"ג ארחות הלכה ה' 1) שאף בשעת הדחק אין לישא אשה בליל י"ז בתמוז כיון שדיני בין המצרים מתחילים כבר בלילה, ובכללם איסור נישואין.

[שעה צ"ט ס"ק כו]

דקענד שדוכין תי' מ'נהג⁽³²⁾.

(32) וכן כתב במשנ"ב לעיל (סי' תמד ס"ק כד וסי' תטו ס"ק ב) שסעודה שעושים בשעת כתיבת התנאים נחשבת סעודת מצוה. אמנם בשעה צ"ט לעיל (סי' תמד ס"ק יט) כתב שהחיות יאיר (סי' ע) חולק על זה, ובמשנ"ב לעיל (סי' רמט ס"ק ט) סתם שהסעודה שעושים בשדוכין שלנו אינה סעודת מצוה.

[משנ"ב ס"ק כ]

אסורין לספר⁽³³⁾. ולענין נטילת צפננים יש דעות בין האחרונים⁽³⁴⁾, אכן לצורך נטילת מ'נהג ב'נדאי ש'י⁽³⁵⁾ וכו', כגון שחל תשעה באב ב'שבת⁽³⁶⁾ וכו', ולענין סריקת קראש אין להחמיר⁽³⁷⁾.

(33) ואם המניעה מתספורת גורמת הפסד ממון, כגון מי שעוסק באיזה מסחר שאם לא יספר את זקנו וידה לו הפסד ממון, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' קב) שמי"ז בתמוז עד שבע שחל בו שהאיסור הוא רק מצד המנהג (במבואר ברמ"א להלן (ס"ד)). מותר לספר, שלא נהגו במקום הפסד. אבל בשבוע שחל בו שאסור מעיקר הדין [במבואר בשו"ע כאן, ומקורו במשנה בתענית כו, ב], אין להקל אף במקום הפסד. אכן, מי ששימנע מלספר לא יוכל לעבוד לפרנסתו ויהיה לו קשה למצוא ממי ללוות כסף לצרכיו וצרכי אנשי ביתו, כתב (שם ח"ה סי' כד אות ט) שמותר לו לספר אף בשבוע שחל בו, כיון שלגבי הדין זה כדבר האבד, ולא חמור איסור תספורת בשבוע שחל בו מאכל לאחור שלשה ימים, שפסק הרמ"א (י"ד סי' שפ ס"ה) שמוותר לעשות מלאכה בדבר האבד. דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה בין המצרים פי"ד ס"ז) שיש להתיר להסתפר בבין המצרים רק כשלפי ראות עיני המורה יש חשש הפסד גדול ואיבוד הפרנסה אם לא יספר את זקנו.

(34) אך קודם שבע שחל בו תשעה באב, כתב ה"ט [שהביא בשעה צ"ט (ס"ק כו)] שהוא הדעה האוסרת שמותר, אף לפי מה שכתב הרמ"א להלן (ס"ד) שנוהגים איסור תספורת מ"ז בתמוז, וכן כתב הקצוש"ע **המשך בעמוד הבא**

רגש' הורה למחנות קיץ לבנות שמותר לשיר אותם. ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שבת ח"ב עמ' שכה) [דעתו נאמרה ביחס לשירה בגני ילדים] שאסור לשיר שירים המביאים לידי שמחה אבל סתם שירים שאין בהם שמחה, מותר [ולענין שירת מבוגרים, דעתו (שם) לגבי ימי ספירת העומר, שאף שלא מצינו בפוסקים שאסור לשיר שירים בימי ספירת העומר, מ"מ אם יושבים חבורת אנשים יחד ושרים שירים מסתבר שאסור]. והגר"ח קניבסקי (תורת המועדים (שם) צידד שרק שירים מעניין החורבן, כגון ולירושלים עירך, מותר לשיר. מאידך, הכף החיים (ס"ק מא) כתב שאין ללמד בימים אלו שירים ותשבחות אלא מענין האבלות דברים השוברים את הלב, וטוב יותר שלא ילמדו כל עיקר עד שיעברו ימי בין המצרים. וכן דעת הגר"ח קניבסקי (קרא עלי מועד פ"ב הערות הגר"ח קניבסקי אות ו) שהמנהג להחמיר שלא לשיר מלבד בשבתות [והללך יושר (עמ' 106) הביא שהתרומת הדשן לא אמר ומירת שבת כל שלושת שבועות, ומשמע שסבר שאסור לשיר אף בפה. אכן לקמן (סי' תקנב ס"ק כג) הבאנו דעת הפוסקים שמותר לשיר ומירת שבת].

ושמיעת קטעי חזנות, דעת הגרש"ז אויערבך (שם) שאין הדבר ברור לאיסור, אך מ"מ הורה למעשה להימנע אף מכך, כי כדאי הוא בית אלקינו להתאבל עליו אף בזה.

וכשעורכים סעודת מצוה וכגון ברית, סיום וכדו', דעת הגר"ש אלישיב (תורת המועדים שם אות ג) שמותר לשיר בפה, אך גם בזה ימעטו מהרגילות. דעתו, שאף בשמחה שעושים בישיבה לחתן שמתארס, אם רגילים בכך לכל חתן, מותר לשיר בפה, אלא שמי"מ ימעטו מהרגיל. אכן, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה בין המצרים פי"ד דבר הלכה אות ו) שבשמחה שעושים לחתן אף שמותר לשיר בפה, על כל פנים אין לשיר עם מחיאות כפיים כנהוג, כדי שלא יבואו לידי ריקה. ודעת הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים (שם) שאף אין לשיר בשמחה זו.

ולענין ילדים, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' כא אות ד) שיש להחמיר בקטנים שהגיעו לחינוך שלא ישמעו כלי נגינה בימים אלו. ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שבת ח"ב עמ' שכה) שאין לשיר לילדים בגני הילדים שירי שמחה, אך סתם שירים מותר.

ושמיעת שירים ומנגינות שלא לצורך שמחה אלא כדי להפיג הרגשות של פחד ובידוד, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה (שם) שמותר. דעת הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים שם אות ו) לענין מי שהוא עצבני והשירים מרגיעים אותו, שישמע שירים של ניגונים המושרים על החורבן והגלות.

(36) אכן לענין שלא ללבוש בגדים חדרים, שהחמיר הא"ר שיש לנהוג כן בכל שלושת השבועות משום שזו שמחה גדולה, כתב השעה"צ להלן (ס"ק מח) שאינו יודע טעמו, כיון שבגמ' לא נזכר שממעטים בשמחה אלא משכנס אב ולא קודם.

[משנ"ב ס"ק יח]

ש'אין נושאין⁽³¹⁾.

(31) ולישא אשה בליל י"ז בתמוז, הורה הגר"מ פיינשטיין (שו"ת רבבות אפרים ח"א סי' שעה) שיכתבו בהזמנה שהחתונה תהיה לפני השקיעה, וכך יעשו. אך כשהל י"ז בתמוז ביום ראשון [שאו אי אפשר לישא קודם השקיעה מחמת השבת], כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"א סי' קסח) שלצורך יש להתיר, שכיון שהלכה זו